

REPRESALIAT: PASQUAL PAULO I SEGARRA (EL PASQUALET DEL BLANQUEIG)¹

Biografia

En Pasqual Paulo i Segarra, fill de Librado Paulo i Masip i d'Engràcia Segarra i Ballester, va néixer l'any 1888 a Matet, un poblet de Castelló de la Plana, tot i que la família era d'Eslida. Es va casar amb la Sofia Sàbat Calvet, l'any 1918 i van tenir tres fills, Pasqual -1919-, el Quim -1920- i el Josep -1926-, el nostre informant. Morí el 14 d'abril de l'any 1968.

El seu pare, en Librado Paulo, era pagès i feia espardenyes, es va casar amb l'Engràcia que també era d'Eslida. Anaven pels pobles venent i fent intercanvi de productes amb les espardenyes. És en un d'aquests viatges que va néixer el Pasqual Paulo, que era el segon fill de la família. Concretament va néixer en una casa de Matet.

El Pasqual tenia sis germans i va viure a Eslida fins als cinc anys, llavors va anar al Grau o al Cabanyal (barri del port de València). Allí el seu pare, el Librado, ajudava els pescadors i treballaven amb el peix. Vivien en una cabana (per això li diuen el Cabanyal); quan els fills es van fer grans va comprar un solar i es va fer

Fotografia de la família Paulo, en Pasqual és el tercer comptant per la dreta. Arxiu de Josep Paulo.

una caseta d'una planta. Va treballar des dels cinc fins als deu anys fent cordes, i només li pagaven amb l'esmorzar i el dinar; més endavant, ell i el seu germà Pepe descarregaven carbó al moll, aleshores devia tenir 12 anys. Degut a la pols del carbó, la seva mare els posava rondanxes de tomàquets als ulls per reduir la inflamació, ja que sempre els tenien molt vermells. Cobraven tres quinzens(uns 75 cèntims de PTA). Als divuit anys va fer d'ajudant de paleta.

¹ Document realitzat a partir de l'entrevista a JOSEP PAULO I SABAT, fill de PASQUAL PAULO dins el Projecte Memorial democràtic del Baix Llobregat. *De Les Experiències personals a l'Èxit Col·lectiu..* Entrevistadores: Joana Llordella i Blanca Mampel. Transcriptora: Isabel Valero. Data i lloc de l'entrevista: Esparreguera, 21 de novembre 2008. Durada de l'entrevista: 01:45:39

Quan en tenia 20, va fer la instrucció de la mili a Cartagena i va anar destinat a Tetuan (Àfrica) durant tres anys. Allà va aprendre a llegir i a escriure, i així es va poder cartejar amb la seva futura esposa Sofia, amb qui festejava des de ben jove. Amb aquesta eren veïns i les dues famílies s'ajudaven molt, per exemple, triaven mongetes i xufles a la botiga del Fructuós, el pare de la Sofia.

La Sofia va néixer a Barcelona i, a causa d'una epidèmia, va haver d'emigrar a València. Més endavant, quan la mare de la Sofia, la Joaquina, es mort de meningitis a València, la família decideix tornar a Barcelona. Com que tenien coneguts a Esparreguera s'hi estableixen l'any 1917², a cal Moixofoguer.

El Pasqual, de professió, fou blanquejador de teixits, va treballar a Can Sedó des de l'any 1917 fins al 1939. A Esparreguera, la seva esposa tenia una papereria-impremta: la impremta del Bas, situada al carrer Antoni Sedó núm. 22 (actual carrer Gran).

Activitat política i sindical

El nostre represaliat era del PSUC –va ser un dels qui van participar en la creació d'aquest partit a Esparreguera, l'any 1937–. També fou membre de la UGT i havia estat regidor d'Obres públiques durant la República³.

La formació de la UGT a Esparreguera i el conflicte amb la CNT

Pel que fa a la seva participació a la UGT, trobem diversos documents que corroboren la informació del nostre testimoni. Així, el 17 de desembre de 1936 es publica un manifest dirigit als treballadors d'Esparreguera on expliquen la intenció de consolidar el sindicat de la UGT en aquesta vila, desvinculats de la direcció de la CNT. Així podem llegir:

Un casament a desgrat d'un dels dos que hi prenen part –es refereix a la CNT i a la UGT–, té que donar forçosament un resultat *núll*. I això és el que ha passat amb el casament obligat *per els* que es deien pares de la UGT. Però, com que des del 19 de juliol, els divorcis són una cosa senzillíssima, aquest s'ha operat ja, i veiem com una gran part de la família proletària d'aquesta vila està divorciada per complert.

Ens dol l'ànima veure com disposicions que dicta el Consell d'empresa de la fàbrica Sedó, no són complertes, o bé si ho són, és a costa d'amenaques. [...]

Per tant, els que sota-signen –i el Pasqual Paulo n'és un⁴– responsables del moment en què vivim, no estem disposats a que aquesta indisciplina filla

² Vegeu la fotografia en aquest mateix web.

³ Vegeu l'acta de l'Ajuntament del seu nomenament en aquest web (AME).

⁴ L'aclariment és nostre.

d'un divorci existent entre una massa de treballadors i els seus dirigents sindicals actuals, continuï. Anem doncs a la formació immediata de la Unió General de Treballadors; que consti però, que no ho fem en so de guerra ni de competència sindical...

[...] Esperem que els camarades de la CNT és faran càrrec *de que* nosaltres no volem la desunió del proletariat, ans al contrari, s'ha demostrat que la desunió existeix avui i que amb el pacte signat entre les dues centrals sindicals, CNT i UGT, es poden establir ferms lligams que facin possible una bona entesa fins arribar a l'esperada fusió de CNT i UGT en una sola sindical [...]

En aquest manifest es convida als simpatitzants a recollir el carnet de la UGT a l'antiga casa Galceran⁵, al carrer Montserrat.

La fundació de la UGT a Esparreguera era defensada a l'Ajuntament pels membres del PSUC, i el Pasqual n'era un.⁶ De fet, el problema entre partits i sindicats s'inicià a la fàbrica Sedó, ja que gran part de la població treballava en aquesta empresa on la majoria estava sindicada a la CNT. Aleshores, quan un grup de treballadors plantejà la possibilitat de crear la UGT, més que res com un principi democràtic de llibertat de sindicació, els dirigents de la CNT s'hi oposaren, i també els del POUM. En un principi ERC i UR amenaçaren amb la seva dimissió si la CNT no permetia la creació d'aquest nou sindicat a la vila. A la sessió del 4 de gener de 1937 s'aprova la llibertat de sindicació amb els vots en contra de la CNT i el POUM.

Aquest fet provocà més tensions, aleshores ERC, davant l'amenaça que patiren alguns treballadors de la fàbrica Sedó per part de la CNT, dimití del consistori – 14 de gener de 1937– i també ho feren els consellers d'Unió de Rabassaires i del PSUC.

El conflicte es resolgué amb el reconeixement de la UGT per part de la CNT a l'assemblea que aquest sindicat celebrà el 4 de març de 1937.

Com que durant la col·lectivització de Can Sedó –on el Pasqual i el fill mitjà treballaven– si no s'estava afiliat a la CNT, no s'hi podia treballar, i aquests no ho estaven, es van trobar que durant dos mesos no van poder anar a la fàbrica, ja que, segons el cronista de la vila i fill del nostre represaliat, Josep Paulo, la CNT i la FAI van intervenir la fàbrica i només deixaven entrar aquells qui tenien el carnet de la CNT. Tal i com hem vist, finalment es va crear la UGT, i després de dos mesos sense poder treballar la família Paulo hi va poder tornar.

El dia dos de maig de 1938, essent alcalde en Miquel Galceran, en Pasqual Paulo fou nomenat Conseller de l'Ajuntament d'Esparreguera, juntament amb Salvador Ferré, Misericòrdia Gullí i Olímpia Vila; els quatre substituïen les

⁵ No es refereix a casa de l'alcalde Miquel Galceran.

⁶ Actes de l'Ajuntament del 2 i 4 de gener de 1937. AME

dimissions i absències forçades dels Consellers del seu partit, el PSUC –aquests eren Francesc Elena⁷, Roig, Magí Sardà i Nicolau Joanpere⁸.

Temps de guerra

Els dos fills grans del Pasqual van haver de marxar al Front l'any 1938. El germà gran va estar al front del Segre i l'altre, el Quim (encara no tenia 18 anys) al front de l'Ebre, sota Villalba dels Arcs. En Josep Paulo recorda que d'aquest poble va venir a Esparreguera, al cap d'un temps, un home del bàndol feixista que li explicà com des de dalt del campanar s'havia posat a metrallar a aquells que hi havia a baix, i un dels qui havia allí era el seu germà, però, evidentment no va fer cap comentari ja que el tiet d'aquell home era de la Falange.

Hi ha imatges que li quedaren gravades a la memòria per sempre, per exemple, recorda la Plaça de l'Ajuntament plena de pares i mares acomiadant-se d'aquells, podríem dir encara infants, que marxaven a lluitar al front i que molts d'ells ja no tornarien mai més:

Abraçades, petons, llàgrimes es confonien entre els crits de les mares que desesperades veien els seus fills pujant als autobusos. Recordo que el Lluís Sagristà i un que li dèiem el *gitanillo*, que eren baixets, i que, asseguts a l'autocar, els peus encara no els tocaven al terra.

En Pasqual Paulo va formar part de la Junta Local de Defensa Passiva com a membre del PSUC. Aquesta va repartir un fulletó al poble d'Esparreguera (creiem que fou l'any 1938) on s'informava de la constitució d'aquesta Junta i de la seva intenció de construir refugis i proveir de tots els elements necessaris "per a posar a tots els habitants d'Esparreguera a cobert en tot el possible en un cas de bombardeig". En aquest document també es comunica que la població haurà de pagar un impost per cobrir aquestes despeses excepcionals i l'obligació d'apagar els llums de les cases a partir de les sis de la tarda.

Exili cap a França

L'any 1939, el Pasqual es va haver d'exiliar a França amb la seva família on, segons el nostre informant, els van acollir molt bé. Van marxar d'Esparreguera el mes de gener amb un cotxe regular de línia que feia poc que l'havien estrenat i que conduïa el vell Bardés. Hi anava l'exalcalde Miquel Galceran⁹ amb la seva família, el Bargalló, el Brinquets, les dues germanes Puei, que una d'elles havia estat consellera de l'Ajuntament. També els acompanyaven

⁷ Francesc Elena fou un sindicalista, militant de la CNT durant els anys de la Segona República . Fou delegat del Sindicat Únic de Treballadors d'Esparreguera als dos Plens de la Confederació Nacional del Treball de Catalunya , que es van celebrar a Barcelona l'agost del 1931 i el març de 1933. MARTÍNEZ DE SAS, María Teresa: *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans*. L'Abadia de Montserrat, 2000

⁸ Vegeu l'acta de l'ajuntament del dia 2 de maig de 1938 en aquest web. (AME)

⁹ Vegeu la seva biografia en aquest web.

l'alcalde Agustí Jorba¹⁰, conegut com de cal Tonillo i la seva família. En total hi anaven tres autocars i un cotxe de línia, dos o tres camions, i el carro de la brossa que el van omplir de menjar.

En Josep Paulo rememora aquest moment: "... estaven omplint uns sacs amb roba i maletes: –Què passa, què passa!!–Marxem. Anem cap a Arbúcies; si entren els nacionals podrien matar el pare"¹¹.

Segons el nostre informant, d'Esparreguera van anar a Arbúcies perquè deien que França s'havia decantat per la República i els francesos aturarien els feixistes. Mentre, ells s'esperarien en aquesta població. Tot va ser un engany. Allí s'hi van estar tres dies on van coincidir amb el Masferrer, el fill del qual més endavant fou alcalde d'Esparreguera. Aquest els va oferir de tot i es va encarregar de repartir la gent per les cases. La família Paulo i altres van anar a un mas que es deia Can Torrents i s'hi van estar dos dies i mig. D'allà ja van sortir en comitiva cap a Girona, a Sarrià de Ter, on es van albergar en una bòbila que hi havia. Van deixar el cotxe marró allà. Van continuar a peu cap a Figueres i, a la nit, van arribar a un poblet. La gent els va preparar una calderada de patates amb carn. Normalment allà on anaven la gent els obsequiava i ajudava.

A Figueres els van acollir en una granja i s'amagaven al paller quan tocaven les sirenes. El seu fill, el Josep, recorda que hi havia un restaurant que donava un plat calent a tothom que passava. A Figueres es van trobar amb el Ramon Segarra, fill del carter d'Esparreguera, que era carrabiner. A Figueres, mentre passejava amb la seva mare, van començar a tocar les sirenes. Van córrer cap a un refugi situat a la Rambla però, com que hi havia molta gent que s'amuntegava per entrar, la seva mare li digué al Josep que anessin cap a un altre refugi i, quan ja hi entraven, van sentir com queia una bomba en el primer refugi que havien anat. Havien salvat la vida. De Figueres van agafar un tren, al qual només hi podien pujar els nens, les dones i la gent gran, per anar cap a França; per això es van haver de separar del pare. Mentre s'acomiadaven, va caure una bomba entremig de la màquina i el furgó del seu tren i van córrer dos o tres-cents metres amb el tren sol sense la màquina. També s'havien separat de la família Galceran i d'altres esparreguerins.

Després, durant el viatge, havien hagut de baixar del tren diverses vegades per no ser bombardejats. Recorda que s'estiraven pel terra dels camps i li feien posar un bastonet a la boca (perquè l'explosió no li fes mal). Quan van arribar a França, la frontera estava tancada, i només després de negociar amb les autoritats, van aconseguir que deixessin que el tren s'esperés dins del túnel per amagar-se de l'aviació. Recorda que per l'altra via de tren no paraven de passar trens de soldats i ferits cap a França.

¹⁰ Vegeu la seva biografia en aquest web.

¹¹ Testimoni de J. Paulo recollit a, DA: *El Franquisme al Baix Llobregat*. PAM.2001. Col·lecció Llorenç Sans. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat.

L'endemà quan van entrar a França al Josep li va semblar que estava en un altre món: la gent passejava tranquil·la, les botigues eren plenes de menjar... A l'estació de França els van donar pa i formatge o llonganissa. El Josep s'anava disfressant per poder tornar a posar-se a la cua perquè li donessin més pa. No es van tornar a trobar amb la Consuelo i aquella colla. Ells anaven amb el Josep M. Vila, el cafeter, el Jordi i el Pere Guasch i les seves germanes, a més del Joan Ballesteros, que era del PSUC i també havia estat Conseller del nostre Ajuntament.

Un cop a França es van anar dispersant. Van estar tres mesos sense saber res del seu pare ni dels seus germans. El seu pare estava en un camp de concentració, a Bram a l'Aude i els seus germans estaven prop de Toulouse, en un camp que deien de Set Fonts (en occità, Sèt-fonts), i concretament on estaven ells es deia Camp de Judes. Aquest havia estat un camp de concentració de la Primera Guerra Mundial. Amb ells, també hi havia un tal Brinquets i tres o quatre més d'Esparreguera. El seu germà gran quan va passar la frontera es trobava a Prats de Molló i va anar a buscar el seu germà que estava en una altra divisió. El Josep va saber on estaven perquè els diaris solien portar tres o quatre fulles que recollien els noms dels refugiats i on estaven.

A França van anar primer a Salies de Bearn, que era un poble que hi havia un balneari molt important, hi havia molts hotels. Allà els van repartir per diferents cases. La família Vila va anar a una casa de pagès. El Josep i la seva mare van estar de sort ja que, mentre s'esperaven a l'estació va aparèixer una senyora amb un abric de pell, i va dir que es quedava les germanes Puei, que llavors devien tenir 23 o 24 anys, per treballar a l'hotel. Elles van dir que anaven els quatre junts, i així va ser com ell i la seva mare també se'n van anar a l'hotel. En arribar els mesos d'estiu i omplir-se l'hotel de clients, la mestressa va demanar a l'Ajuntament que se'ls emportessin ja que *no quedava bé tenir "gitanos espanyols a l'hotel"*. Van tenir la sort que els van col·locar en una zona plena de xalets on hi vivien socialistes, en deien la carretera dels socialistes, i l'Ajuntament els donava tot el que necessitaven. Tota això ho pagava la República francesa i, a més a més, els habitants de les masies els anaven a veure i els portaven menjar perquè sabien que eren republicans.

El retorn

Després van marxar a Monein i s'hi van estar fins a finals de setembre (l'1 de setembre de 1939 va esclatar la Segona Guerra Mundial).

El seu pare llavors ja vivia amb ells. A Monein hi havia també refugiats bascs, asturians i madrilenys. Més endavant van marxar a Dacs, que era un poble que hi havia a vora de Bordeus, perquè allà hi volien habilitar aquelles escoles per als presoners alemanys.

(...) vam empaquetar totes les coses que teníem, vam pujar a uns autocars i, quan començàvem a caminar es van posar motoristes al voltant dels cotxes (...)
(...) més endavant s'hi posarien tanquetes de l'exèrcit (...)

Aleshores, el Josep es va adonar que en realitat es dirigien cap a la frontera i no a un altre indret francès. Així van arribar fins el pont d'Hendaya. A l'altra banda de la frontera els esperaven la Guàrdia Civil:

I la gent deia , què hem de fer, que hem de fer? Doncs, mira, no toca altre remei, aquí no ens volen ens hem d'anar cap allà, passi el que passi, i qui no es vegi amb cor que es tiri pel pont avall. No hi ha altra solució. Per sort la gent va dir, *bueno*, a lo que surti.

Van traspasar el pont a peu, carregats de maletes i esporuguits pel que els esperava. Els van posar dintre d'unes naus, i la rebuda no va ser fàcil, gent amuntegada, l'idioma, etc. Els posaren en un tren sense seients cap a Barcelona on els van instal·lar al pavelló de Romania de Montjuïc, que durant la Guerra Civil havia acollit els ferits de guerra, entre ells un dels seus fills. Al cap d'un parell de dies, un camió els va portar cap a Esparreguera, juntament amb altres represaliats, l'exconseller de l'Ajuntament d'Esparreguera Ballesteros, per exemple.

L'arribada a Esparreguera i repressió

En arribar a Esparreguera van anar a viure a casa d'un familiar, al carrer Antoni Sedó 65 (actual carrer Gran) i es van trobar que havien perdut tot el que tenien. Segons el Josep "las *niñas bien* del poble, les de la Falange, havien entrat a casa seva i els havien cremat la biblioteca". Després de tres o quatre mesos van arribar els altres dos fills de França.

L'endemà de ser retornats a Esparreguera, detenen el Pasqual –l'esposa es quedarà sola amb el Josep i una tieta– i el porten a una fàbrica del Poble Nou que havien habilitat com a presó, i que en deien el Cànem¹² i li van fer un Consell de guerra.

El seu fill ens recorda que cada divendres baixaven a Barcelona per visitar el pare, perquè era el dia determinat per visitar els presos del seu sector. Allí hi havia força gent d'Esparreguera. Solament els portaven tabac i roba per a canviar-se: "ben poca cosa". Van tenir molta sort que a Barcelona, al carrer Galileu, hi havia un forn que feien pa, que era del senyor Elies, que va havia estat l'amo del hotel Marçet de Montserrat, que estava emparentat amb un familiar d'ells, i que feia pa per a l'exèrcit, i els en donava.

¹² Recinte habilitat com a presó va ser la fàbrica de filatures de jute que els propietaris de La *Vanguardia Española*, els Godó, tenien al Poble Nou, entre els carrers Lull, Enna, Ltxana i el passeig del Triomf. Popularment coneguda com El Cànem, la fàbrica data de finals del segle XIX, estava formada per dues naus i un pati exterior i estava situada davant una caserna de la Guàrdia Civil que durant la guerra ho havia estat de la Guàrdia Nacional Republicana. La fàbrica es desmuntaria entre el 1949 i el 1955. MONTFORT I COLL, Aram: *Barcelona 1939: ocupació i repressió militar*. Tesi doctoral UAB, pàg. 311. Barcelona, 2007.

El Pasqual coneixia en Miquel **Líster** ja que havia estat un parell de vegades a Esparreguera, la darrera de les quals va ser fruit de la casualitat. Així, el xofer del polític, que era amic seu, un dia, mentre es desplaçaven prop d'Esparreguera, va entrar a saludar-lo i l'acompanyà també en Líster¹³. Aleshores ell estava fent els últims preparatius per marxar cap a l'exili¹⁴.

En Pasqual va ser un dels fundadors de l'**Ateneu**¹⁵. El seu fill petit recorda les tertúlies que feien els diumenges a la tarda a casa seva amb el seu pare i els seus germans.

Segons rememora el seu fill, el Pasqual era una bella persona, molt treballador i apreciat pel poble, malgrat tot, s'havia passat tres anys a la presó pel sol fet d'haver estat a l'Ajuntament. En un document lliurat pel nostre informant, de la Junta de Llibertat vigilada d'Esparreguera, va ser condemnat a 12 anys de presó acusat de rebel·lió militar. Procedent de la presó Celular de Barcelona, n'havia sortit el 16 de febrer de 1942¹⁶, després d'haver complert 826 dies (encara li'n faltaven 3314).

A l'expedient de la Causa contra Pasqual Paulo Segarra¹⁷, del 30 de gener de 1940 se li imputava el fet de pertànyer al partit de Pestanya¹⁸ abans del "Glorioso Movimiento Nacional" i de participar a les vagues que es produïren a la fàbrica tèxtil de Can Sedó. A més, se l'acusa de tenir el càrrec de vocal del PSUC i formar part de la junta de la UGT i del Socors Roig Internacional¹⁹; també se l'acusà d'haver estat Conseller d'Obres Públiques i vocal del Front Popular.

Destaquem l'acusació d'una veïna del carrer Gran, que declarà que el Pasqual, quan era conseller de l'Ajuntament féu executar l'ordre de talar uns arbres del seu pati. El nostre informat, i fill de l'acusat, ens contà que aquests arbres

¹³ En unes memòries que en Pasqual Paulo està escrivint ens parla de l'Estevet Poch, de cal Pierenc. Aquest coneixia personalment en Líster, de quan havia vingut a Esparreguera per tractar temes de partit; era nebot de les germanes Puey, una de les quals fou regidora de l'ajuntament d'Esparreguera en aquest període, i amb qui emprengué el llarg camí cap a l'exili.

¹⁴ Podem trobar més detalls a AMIGO, Jordi. "Gener de 1939. Retirada i ocupació versus *Huida* y liberación. Pàg.64, a "El franquisme al Baix Llobregat", CARLES SANTACANA (dir). Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.

¹⁵ L'entitat va néixer l'any 1919 amb el nom d'Ateneu Nacionalista, nom que canvià posteriorment per Ateneu d'Esparreguera. L'edifici actual va ser construït l'any 1926. Era freqüentat per gent catalanista de caire progressista.

¹⁶ L'expedient de llibertat condicional està datat del 18 de gener.

¹⁷ Extret de l'Arxiu del Govern Militar de Barcelona (arxiu 44.262, causa 979) pel seu fill, Josep Paulo i Sàbat, l'any 2007, i que actualment hem pogut consultar a l'AME.

¹⁸ Suposem que fa referència al Partit Sindicalista.

¹⁹ El SRI apareix a Espanya com a organització caritativa, amb la revolta d'octubre de 1934 a Astúries. Donà ajuda als empresonats per la rebel·lió i va organitzar campanyes per l'amnistia dels qui anaven a ser executats. L'organització, que comptava amb el suport d'escriptors i artistes, fou refundada a Barcelona el gener del 1936, amb l'objectiu de derrotar el feixisme als múltiples fronts. Font: http://ca.wikipedia.org/wiki/Socors_Roig_Internacional (data de consulta, 5-05-2015)

s'havien talat perquè un altre veí havia demanat a l'Ajuntament la seva tala ja que li feien malbé la seva finca.

En un altre document del 17 de febrer de 1940²⁰, el fiscal li demana 20 anys de presó, i a més, fa constar que havia estat afiliat a ERC, i que formant part de l'ajuntament d'Esparreguera havia signat la proposta del Front Popular local, que demanava la detenció de 28 veïns de dretes²¹. L'any 1941, l'alcalde d'Esparreguera, en Masferrer, dirigeix un escrit a la direcció de la presó Model demanant la llibertat condicional d'en Pasqual. Finalment fou posat en llibertat el 18 de gener de 1944.

Ens consta la certificació de llibertat definitiva, signat pel director de la presó "Celular" de Barcelona, l'octubre de 1951. Aleshores en Pasqual tenia 62 anys i havia estat en llibertat condicional des del 12 de gener de 1941.²²

El nostre informant

Josep Paulo Sabat va néixer a Esparreguera l'any 1926. Vivia al carrer Gran, núm. 22. Va tenir dos germans més grans, el Pasqual i el Quim. Tant el pare com els germans foren represaliats en finalitzar la Guerra Civil. Va ser terrisser i, més tard va tenir una empresa relacionada amb la ceràmica i la terrissa.

El nostre testimoni ens recorda els Fets d'Octubre:

(...)També em queda molt d'haver vist la bandera estelada a l'Ajuntament el dia 6 d'octubre que va estar la bandera ondulant tota la tarda i tot el vespre, il·luminada i l'endemà al matí, a quarts de nou o així, veure la Guàrdia Civil com la despenjaven, i ja la retiraven (...)

Segons el Josep, Esparreguera vivia dominada per l'amo de Can Sedó, l'empresa tèxtil on treballava gran part de la població.

(...) El Sedó, doncs va, tots els encarregats els va fer voltar per la fàbrica, que havien d'anar a votar per l'amo, si no l'amo ens *fotarà* fora (...)

(...) el primer alcalde de la República... el Domènech, després entren els Nacionals i el primer alcalde que posen és el Domènech.

També rememora quan les Joventuts Llibertàries s'establiren al local del Patronat d'Esparreguera.

²⁰ Expedient de la Causa contra Pasqual Paulo Segarra. Documentació extreta de l'Arxiu del Govern Militar. Arxiu 44. 262, causa 979. Document núm. 21 –AME–.

²¹ La detenció es portà a terme entre el juliol i agost de 1938 (segons la declaració d'alguns testimonis que apareixen a l'expedient de la Causa contra Pasqual Paulo –AME–).

²² Segons el document extret de l'ANC (n'hi ha una còpia a l'AME),

El Josep recorda el moment que van cremar l'orgue i les imatges de l'església i com algunes famílies es refugiaren a la mina de Can Sedó quan estaven a punt d'entrar les tropes franquistes l'any 1939. D'altres van agafar por i se'n anaren a viure a les cabanes del camp.

(...) l'església eren gent del poble, van treure els sants, van treure totes les coses, i ho van portar al camp de futbol que hi havia llavors, una mica més avall on hi ha La Passió, ho van cremar tot allà i van deixar l'església buida (...)

(...) No sé si eren de la CNT o de la UGT, després es va començar a conèixer allò, però d'aquella època, me'n recordo que en van treure entre quatre o cinc el sepulcre, que hi havia un sepulcre de vidre, el van treure amb tota la parsimònia cap a fora, i quan van ser al mig de la plaça, buuum, el van tirar (...)

(...) els que van cremar l'orgue eren uns anarquistes que van venir, llavors deïem de la Torrassa, deien que eren d'Hospitalet.

El Josep relata que a la porta de l'església hi havia gent del PSUC i de la CNT que demanaven que no entressin a cremar-la.

El dia 24 de gener de 1939, les tropes franquistes entren a Martorell i també ocupen Abrera i Esparreguera; les tropes republicanes de rereguarda enderroquen el pont que uneix Esparreguera i Olesa de Montserrat per tal d'evitar que hi passin les tropes nacionals. En Paulo ens rememora aquest fet històric:

Quan marxàrem, venien tots els de l'Ajuntament que es van quedar a la nit a acabar de *netejar* l'Ajuntament. Que aquest cotxe quan va arribar al pont d'Olesa no els volien deixar passar perquè no sabien si estava minat, i que no, que no i que no, i ells que volien passar, i que no, no, perquè un o l'altre ens portarà, i *bueno*, és igual morir explotats que morir afusellats (...). Finalment passaren el pont ràpidament (encara no havíem arribat al pas del tren que oïren la forta explosió de la voladura). .

L'any 1939 es va haver d'exiliar a França amb la seva família i per això ens explica el seu periple per França. Tot i les penúries que van passar, té bon record de la gent que els va acollir. Sempre van anar junts amb les germanes Puey, que també van haver de marxar ja que una d'elles havia estat regidora a l'Ajuntament.

Allí va tenir la possibilitat d'anar a l'escola i aprendre francès. El cert és que en Josep al principi se sentí força discriminat perquè no coneixia l'idioma i sempre havia de seure al fons de la classe, ja que el sistema francès distribuïa l'alumnat segons les seves dificultats.

Quan són retornats a Esparreguera, detenen el seu pare i aleshores començarà una època grisa ja que ell i la seva família patiren la repressió per "rojos".

En retornar, quan anava en el tren cap a Barcelona, li ha quedat gravada la imatge del campanar d'Esparreguera:

(...) Vam passar per Olesa, per l'estació del Nord d'Olesa, cap a Barcelona, hi ha un tros entre l'estació d'Olesa i la de Vacarisses, em sembla que és, no, més cap aquí, no sé quin nom té, cap a Terrassa, hi ha un tros sortint d'un túnel que es veu Esparreguera i *vem* veure el campanar de lluny, mira, Esparreguera i em vaig posar a plorar, era el contrast (...).²³

Va tornar a Esparreguera als 12 anys i li feia molta il·lusió retrobar-se amb els companys de l'escola i de jocs:

(...) em vaig trobar que molts dels companys em van girar la cara, perquè havia estat a França, perquè era *rojo*, és clar, llavors, per mi això va ser un trauma una mica gros (...)²⁴

L'endemà mateix d'arribar van agafar el seu pare, que va estar tres anys a la presó, i ell i la seva mare van anar a viure a casa de la seva tia, que tenia una sabateria (després fou la llibreria Paulo) al carrer Gran.

Després de dos mesos van arribar els seus germans de França –els rossos de la impremta, els deien– i van anar a viure amb ells. Al cap de poc, aquests van haver d'anar a fer el servei militar obligatori –de dos i tres anys–. En retornar, aquests es van posar a treballar i es van apartar de la vida política.

El Josep Paulo va ser empresonat a Esparreguera el 27 d'octubre de 1942, durant dos dies, juntament amb Antoni Mach Mestre, per no haver volgut fer instrucció.

Ell no és creient, tot i que fa ver la comunió dues vegades, una a Esparreguera i l'altra a França. És d'esquerres, però no ha militat en cap partit. L'experiència viscuda va fer que s'apartés de la política: "no entenia que per tenir uns ideals ho haguessin perdut tot". Tampoc volia que quan ell fos gran i formés una família, aquesta hagués de passar pel mateix.

Recorda que aquí a Esparreguera, abans de l'exili, el capellà que els feia catecisme els va dir que tots els de la Passió eren uns heretges. Després aquest capellà –sempre segons afirma en Josep Paulo – va ser secretari de la FAI²⁵ perquè era dels pocs que sabia llegir i escriure.

Els seus germans van influir molt en el nostre informant; li deixaven llibres. Quan va passar aquest afer de La Passió, aleshores hi participaven també els

²³ Vegeu a Arxiu Comarcal del Baix Llobregat, l'entrevista realitzada a Esparreguera el 21 de novembre 2008 per LLORDELLA, Joana i Mampel, Blanca.

²⁴ Ibidem.

²⁵ El Local de la FAI estava on abans hi havia la Guàrdia Civil, al carrer dels Arbres.

germans i el pare, li parlaren abastament del fet religiós i l'advertiren que aquestes creences no havien ajudat massa a la bona evolució del món:

(...) hi sortíem tots, a La Passió (...) el pare sortia de populatxo, que llavors els que jugaven al cafè, quan faltava gent a La Passió, eh va, falta gent, amunt, s'aixecaven i cap a l'església, es posaven la perruca, i la tornaven a deixar i se n'anaven al cafè una altra vegada (...) els heretges, els heretges, què vol dir heretges, se'm va quedar al cap què volia dir heretges i vaig estar molt de temps (...).

El Josep ens explica que una de les coses, conseqüència de la guerra, que més el van impactar va ser quan van cremar l'església. Feia poc temps que havia fet la comunió. Recorda quan van fer saltar les campanes; aquest fet li va doldre força perquè ell, com molts vilatans tenien una relació especial amb el campanar.

(...) pujava a dalt del terrat a veure el campaner com sortia del campanar perquè tocaven les campanes grosses (...) hi havia una campana, la grossa que costava molt de balancejar (...) però ell s'agafava a la corda i estirava fort i amb el seu pes feia anar la campana així, fins que aquesta feia el tomb. I nosaltres des de casa vèiem el campanar i quan ell sortia allà penjat, així amb una corda, i tornava a entrar cap dins i al cap d'una estona tornava a sortir i tornava a entrar, i això ens feia gràcia.

Però no tot era negatiu en aquest temps de guerra, en Josep li agradaven molt les sarsueles i anava sovint a l'Ateneu a sentir-les —el seu pare també en cantava—. Durant la guerra es va obrir un taller de reparació de peces d'avió a cal Aleu, on hi treballaven uns soldats allotjats a Can Castells, i allà ell va conèixer un baríton que es deia Manel Abat, que juntament amb els altres companys, i amb la col·laboració d'aficionats al teatre d'Esparreguera, representaren un reguitzell de sarsueles que animaren aquelles famílies que ho estaven passant força malament.

El Josep, encara que era una criatura va ser pioner de les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya²⁶ durant la Guerra Civil. El secretari era l'Estevet Poch d'Esparreguera. Aleshores eren una desena de joves.

(...) dues o tres vegades a la setmana anàvem allà, ens feia dibuixar, ens explicava coses, poques coses perquè ell tampoc no en sabia massa, però *bueno*, anàvem allà a fer manualitats(...)

En nostre informant no es va apartar del tot de la política. Per exemple, recorda als primers anys de la transició d'haver enganxat senyeres i rètols en català.

²⁶ Constituïda pel juny del 1936, en el marc del procés de creació del PSUC, per les Joventuts Socialistes de Catalunya —formades per l'abril del 1936 amb les joventuts de la Unió Socialista de Catalunya i del Partit Proletari— i les joventuts del Partit Comunista de Catalunya i de la Federació Catalana del PSOE.GEC.

També és interessant de destacar la confecció d'una senyera gegant a casa seva que fou penjada al campanar.

Una de les coses que més li ha costat de pair és el fet que per defensar una ideal, com ho va fer el seu pare, es veiessin discriminats i ho perdessin tot.

La seva filla, Lluïsa Paulo ha estat implicada en la política des de ben joveneta; d'esquerres i nacionalista, va participar en diverses ocasions a les eleccions municipals d'Esparreguera, ja en època democràtica. En una ocasió amb Entesa pel progrés, i posteriorment amb Iniciativa per Catalunya, partit amb el qual fou regidora.

ANTECEDENTES

Este individuo desde muchos años antes de auto-llamarse al glorioso Movimiento Nacional era ya de ideas izquierdistas de castida separatista. Gran partidario de Francisco Maciá.

Durante la Guerra de Liberación fue siempre elemento que deseaba ardientemente el triunfo rojo y fue concejal de este Ayuntamiento. No cometió delitos contra las personas, pero usó la propiedad como concejal de fomento.

Estaba afiliado a la U.C.T. y se se le considera peligroso para la causa Nacional como individuo de acción.

Nombre: **Julio Sagarra** Apellido: **Sagarra** Estado: **Basco**

Nombre: **Julio** Provincia: **Castellón de la Plana**

Edad: **56** años Lugar de nacimiento: **Llucanet** y de **Utegua**

Ocupación: **campesino** Número de hijos: **3** Profesión: **jornalero**

Lugar donde reside: **en Esparraguera, calle Antonio Rodó 22**

Estado de familia: **soltero** Ocupación de sus padres: **culinar de marcelona**

Causa: **rebelión militar**

Condición actual: **3000 años** Comenzó en: **1936**

Tiempo de condena: **826 días**

Fecha de ingreso en el establecimiento y día y hora en que salió: **16 Febrero 1942 salida de la cárcel**

Se ha producido reincidencia: **no**

Se ha producido reincidencia: **no**

Fecha en que le autorizaron al cumplimiento de condena: **le faltaban 314 días al salir de la cárcel.**

Indirizzo actual: **Esparraguera, Antonio Rodó 65**

Ilmo. Sr.:

Por haberlo así interesado en su
osurto de fecha de ayer tengo el
honór de participar a V.I. que a
las 22.30 horas del mismo día fue-
ron ingresados en el Deposito mu-
nicipal y a su disposición, ANTONIO
MACE MESTRE y JOSE PAULO SABAT.

Dios guarde a V.I. muchos años.

Esoarraguera, 27 de Octubre 1942

El Comandante del Puerto,

Ilmo. Sr. Alcalde del Ayuntamiento Nacional de ESPAÑA, SURA

CERTIFICACION DE LIBERACION CONDICIONAL

Don **ISIDRO CASTELLON LÓPEZ** Director de la Prisión
ORLEANS de **BARCELONA** y Presidente de la Junta
 de Disciplina de la misma.

T. P. A.—Mod. 140

FILIACION Y RESEÑA

Naturaleza (pueblo y provincia)
Estaf (Castellón)
 Edad **51 años**
 Estado civil **Casado**
 Hijos **de Libre y Agracia**
 Delito **Rebelion Militar**
 Condena **dos años**
 Tiempo extinguido **826 dias**
 Tiempo que le falta por extinguir
3,524 dias

SEÑAS PARTICULARES

Firma del liberado e impresión de su pulgar derecho

Isidro Castellón López

CERTIFICO: Que la Junta de Disciplina de este Establecimiento, en sesión de hoy, ha dado cumplimiento a la O. M. de de del corriente año, por la que se concede libertad condicional al penado **Pascual PAU** **Sugarrá** atendiendo a su buena conducta.

El liberado fijará su residencia en **ASPERTOR** y estará bajo el patrocinio y vigilancia de las Autoridades locales del pueblo en que va a residir o de aquel a que por necesidad se traslade, hasta que se le conceda la libertad definitiva por su buen comportamiento, o reingrese en la Prisión de procedencia por su mala conducta. Se le entrega, en concepto de ahorros, socorros de marcha, etc., la cantidad de pesetas

..... céntimos.
 Y para que conste y de conformidad a lo mandado, se expide la presente en **Barcelona** a **20** de **enero** de mil novecientos **veintinueve** y **dos**

(FIRMA)

Isidro Castellón López

Contestado 26-I-1942.

PRISION CELULAR
DE
BARCELONA

DIRECCIÓN

N.º _____

Poncual Paulo Legarra
of. Mayor nº 65

Habiendo sido aprobado el expediente de libertad condicional del penado en prisión atenuada expresado al margen y residente en ésa, cuyo domicilio asimismo se consigna, remito a V. la certificación correspondiente librada en cuatro ejemplares, con objeto de que se sirva hacerla firmar por el interesado y estampar su huella dactilar, haciéndole entrega del original, reservando una copia para las presentaciones y constancia en esa *Alcaldía* y remitiendo a esta Dirección los dos ejemplares restantes.

Dios guarde a V. muchos años.

Barcelona *18* de *enero* de 1942.

PRISION CELULAR
BARCELONA
20 ENL 1942
REGISTRE } Expediente nº *2890*
 } Sala nº

J. M. S.
Firmado: Calisto Salustegui

St. *Alcalde del Ayuntamiento Nacional de*
Esparaguera (Barcelona)

